

Köyhtyneet paperitehtaat oy

Toivo Nordberg. Yhtyneet Paperitehtaat Osakeyhtiö 1952–1969. Juuso Waldenin aikaan. Vuosisata paperiteollisuutta III. UPM-Kymmene Oyj 1998.

Juuso Walden on yksi suomalaisen teollisuushistorian suurista myyteistä. Karismaattisen isän omalaatuinen poika, joka iänikuisen lippalakkiiinsa sonnustautuneena herätti ihastusta ja kauhistusta 1950- ja 60-lukujen Suomessa. Juuso Walden kestitti valtionpäämiehiä ja oli presidentti Urho Kekkosen läheinen ystävä. Hänen alkoholinkäyttönsä, arrogantti luonteensa ja itsepäinen käytöksensä ovat synnyttäneet tuhansia kaskuja ja tarinoita, joiden todenperäisyyttä tuskin voidaan koskaan selvittää.

Yhtyneet Paperitehtaat oli vuonna 1952 vaikean tilanteen edessä. Yhtiön kaksi omistajasukua, Björnbergit ja Waldenit, eivät päässeet yhteisymmärrykseen yhtiön tulevaisuuden strategiasta. C.G. Björnberg halusi edetä hitaasti ja varoen. Suuria investointeja ei ollut tarvetta tehdä, sillä Myllykosken tehdas tuotti erinomaisen hyvin. Sen kasaamalla pääomilla voitiin pikkuhiljaa uudistaa Simpeleen, Jämsänkosken ja Valkeakosken vanhentuneita tehtaita.

Juuso Walden näki tulevaisuuden toisin. Yhtiötä ei saanut jumiuttaa paikoilleen, vaan sotakorvausten päättäessä tulevaisuutta kohti oli mentävä aggressiivisesti. Vanhat tehtaat oli uudistettava ja niiden tuotantokapasiteettia kohotettava uusilla paperikoneilla. Tämän lisäksi Järvi-Suomen suuriin metsiin oli rakennettava Suomen suurin paperitehdas.

Björnbergien ja Waldenien tiet erosivat vuonna 1952. Juuso Walden menetti Myllykosken, mutta osituksessa hän sai haltuunsa Yhtyneiden Paperitehtaiden muut osat. Välikrikko vapautti Waldenin myös hankalasta yhtiökumppanista, ja nyt hän oli vapaa toteuttamaan haaveensa. Kaipolaan nousi jättiläismäinen paperitehdas, ja Waldenin hallitsemiin tehtaisiin hankittiin lyhyessä ajassa useita uusia paperikoneita ja sellukattiloita.

Tästä risteyskohdasta alkaa maisteri Toivo Nordbergin kirjoittama Yhtyneiden Paperitehtaiden historian kolmas jakso. Ajallisesti se keskittyy Juuso Waldenin aikaan eli vuosiin 1952–1969. Kahteen aikaisempaan osaan verrattuna Nordbergilla on ollut nyt käsissään todellinen herkkupala, kertomus kummallisesta miehestä, jonka mahtavat visiot tekivät Yhtyneistä Paperitehtaista yhden Suomen ”köyhimmistä” paperitehtaista. Eikä tässä kaikki. Kehitys johti siihen että Valkeakoskella, Jämsänkoskella, Kaipolassa ja Simpeleellä ympäristötuhoja, joita voitaisiin nykykielellä kutsua hyvin ympäristökatastrofeiksi.

Nordberg on törmännyt faustilaiseen ongelmavyyttiin. Hän on yhtiön pitkäaikaisena työntekijänä ymmärrettävästi sielunsa velkaa Yhtyneille Paperitehtaille, mutta samaan aikaan taitavana historiantkirjoittajana hän haluaa iskeä kyntensä kiinni herkulliseen aineistoon. Faustilainen ongelma näkyy ja tuntuu Nordbergin kirjassa. Juuso Walden on läsnä kaikkialla, mutta silti häntä ei kirjassa juurikaan näy. Subjektiksi on valittu yhtiö tai paremminkin Yhtyneet Paperitehtaat. Tämä on mielestäni vahinko, mutta ymmärrän kyllä mistä vahinko johtuu.

Kuka rakentaisi toimivan järjestelmän

Suomen metsäteollisuus sai lentävän lähdön sotakorvausten jälkeen, kun Korean suhdanne avasi markkinat ja vienti pumppasi useita vuosia paitsiossa olleisiin yrityksiin

riihikuivaa rahaa. Paasikiven ja Kekkonen johtama ulkopoliitikka oli avaamassa paperitehtaille sekä läntisiä että itäisiä markkinoita kolmen vuosikymmenen hiljaiselon jälkeen. Toisen maailmansodan jälkeinen reaali politiikan aika merkitsi metsäteollisuudelle paluuta autonomian ajan ihme maahan. Pitkät toimitussopimukset Venäjälle takasivat varman toimeentulon, jonka avulla voitiin ottaa riskejä teknologisesti korkeatasoisilla länsimarkkinoilla.

Uuden tilanteen hyödyntäminen edellytti kuitenkin rohkeutta ja osaamista. Pahasti vanhentuneet paperi- ja sellutehtaat oli modernisoitava vastaamaan markkinoiden kysyntää. Monimutkaisen teknologisen järjestelmän rakentaminen ei ollut helppo tehtävä. Uusi paperikone kyllä lisäsi tuotantokapasiteettia, mutta pystyikö sulfaattiselutehdas ja hiomo tuottamaan riittävästi ja kyllin edullisesti korkeatasoista massaa supernopealle koneelle. Tämän lisäksi järjestelmää oli hallittava koko sen pituudelta, metsistä ja jokivarsista aina korkeatasoiseen lopputuotteeseen saakka.

Nykyään paperitehtaat tyytyvät valmistamaan lähinnä massaa ja paperia. Juuso Waldenin visiossa tämä ei ollut riittävä tavoite. Paperikoneelta valmistuva paperi oli pystyttävä jalostamaan itse omissa tehtaissa korkeampijalosteiseksi lopputuotteeksi. Yhtyneet Paperitehtaat investoi 1950- ja 60-luvuilla kymmeniä ja satoja miljoonia paperikoneisiin, selluprosesseihin ja hiomakoneisiin. Rahaa upposi vielä enemmän säkkejä ja erikoispapereita valmistaviin paperinjalostustehtaisiin sekä kemianteollisuuteen. Näistä aineksista oli tarkoitus rakentua Juuso Waldenin imperium, mutta toisin kävi.

Yritys toisensa jälkeen meni pieleen. Uudet koneet eivät suostuneet käymään kunnolla, tuotteiden laatu oli heikko ja kustannukset nousivat pilviin. Kun kotimaan markkinat olivat täynnä, Walden vei yhtiönsä Euroopan ja maailman markkinoille. Rahaa upposi epävarmoihin yhteistyökohteisiin ja kaukomaille rakennettuihin tehtaisiin. Kotiin tultiin katkerina ja hiljaa. Velkataakka kasvoi yli äyräiden ja vain suuret devalvaatiot pelastivat Waldenin yhtiön kuiville kerta toisensa jälkeen.

Toivo Nordeberg kuvaa rauhallisen asialliseen tyyliin tätä suomalaisen teollisuushistorian kärsimysnäytelmää. Kansainvälistyminen oli lähes sama asia kuin ulkomaanmatkailu. Tehtaita ostettiin ja niitä rakennettiin ilman minkäänlaista kokemusta tai paikallistuntemusta. Seuraukset olivat odotetunlaiset. Epäluotettavat yhtiökumppanit kuppasivat suomalaisten rahat ja aiheuttivat toimillaan miljoonien markkojen tappiot.

Pahimpia kupruja voitiin paikata devalvaatioilla, joiden ansoista perustuotanto sai aina vauhtia purjeisiinsa. Mutta vähitellen taloudellinen hurjastelu ajoi Yhtyneet paperitehtaa pankkien syliin. Pääomat kasaantuivat ja samalla kasaantui myös valta. Mutta se ei kasaantunut osaavien insinöörien vaan pankkiherrojen käsiin.

Tuotannon hallitsematon kasvu aiheutti myös ympäristöongelmat, jotka uhkasivat tuhota suuren osan Hämeen ja Keski-Suomen korvaamatonta luonnonmaisemaa. Valkeakosken hirvittäviä hajuhaittoja torjuttiin puhumalla positiivisesti rahasta, joka "haisi". Mutta suurinkin optimismi horjui, kun taivaalta alkoi sataa valkoista mönjää, "Waldenin suolaa".

Toivo Nordberg kuvaa ilmeettömästi, kuinka Juuso Waldenista ei ollut suuren teknologisen järjestelmän rakentajaksi. Häneltä puuttui teknillistä tietoa ja taloudellista realismia, mutta hän oli liian jääräpäinen antaakseen itseään viisampien alaisten päättää yhtiön tulevaisuudesta. Seurauksena oli taloudellinen takatalvi, joka jatkui Waldenin vetäytymiseen saakka.

Waldenin sosiaalivaltio

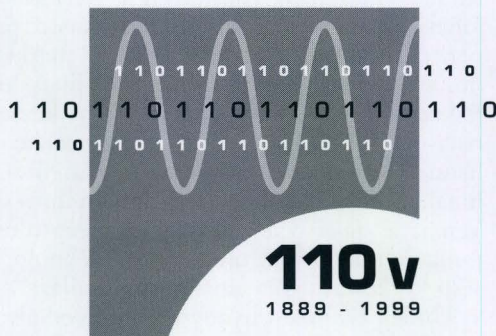
Kaikesta huolimatta Juuso Walden istui vakaasti valtaistuimellaan. Hän oli "viimeinen patruuna", jonka yksinvaltaa eivät uhanneet pankit eivätkä presidentit. Nordberg osoittaaakin hyvin, kuinka patruunaaika jatkui Yhtyneissä paperitehtaissa aina 1960-luvun lopulle saakka. Yhtiö huoletti työntekijöistään, heidän sosiaalisista tarpeistaan ja huvituksistaan. Valkeakosken Haka oli menestyksellinen jalkapallojoukkue, joka syntyi ja varttui Waldenin suojeluksessa. Patruuna jakoi avokätisesti varoja myös muiden

tehdaspaikkakuntien urheilujoukkueille, teattereille ja muille vapaa-ajanorganisaatioille. Ne vahvistivat yhteishenkeä ja uskoa yhtiöön, jolla todellisuudessa ei ollut paljon annettavaa ainakaan osakkeenomistajilleen.

Toivo Nordbergin historia kiinnostaa varmasti tämän lehden lukijoita. Teos on täynnä teknologian historiaa, hankkeita, projekteja, koneita ja laitteita. Vaikka Nordberg ei ehkä pysty parhaalla mahdollisella tavalla yhdistämään teknologiaa ja yrityksen päätöksentekoprosessia, hän on kuitenkin harvinaisella uskalluksella käsitellyt paperiteollisuuden kehitystä 1950- ja 60-luvuilla.

Kalle Michelsen

Kirjoittaja on Suomen Akatemian tutkija
e-mail: karl-erik.michelsen@helsinki.fi

Sähkötekniisiä oivalluksia Suomesta

Vuonna 1889 Gottfrid Strömberg
käynnisti sähkötekniisten tuotteiden
valmistuksen Suomessa.

ABB